

Dnr 2010/BUN 118-010

Könsskillnader i skolan –

fokusgrupper med elever år 4-5 och 8-9 med
utgångspunkt i kommunens brukarundersökning

2011-04-06

tyresö kommun

Innehållsförteckning

1	Bakgrund	3
2	Metod.....	3
2.1	Avgränsning och förutsättningar	4
3	Forskning.....	5
3.1	Definitioner - vad är genus, könsnormer och jämställdhet?.....	5
3.2	Genusperspektiv i förskola och skola	6
4	Könsskillnader i brukarundersökningen	8
5	Resultat - fokusgrupper.....	9
5.1	Samtliga faktorer.....	9
5.2	De viktigaste faktorerna	10
5.3	Elevernas nöjdhet med de viktigaste faktorerna.	12
6	Slutsatser.....	14
6.1	Könsskillnader i brukarenkät och fokusgrupper	14
6.2	Analys och frågor att arbeta vidare med.....	16

1 Bakgrund

När Barn- och utbildningsförvaltningen analyserade resultaten av den årliga brukarenkäten 2010 framgick det att det går att urskilja könsskillnader i svaren på ett antal påståenden. I vissa påståenden var pojkar mer nöjda än flickor och tvärtom.

Barn- och utbildningsnämnden gav därför barn- och utbildningsförvaltningen i uppdrag att närmare utreda könsskillnader i brukarenkäten. Barn- och utbildningsförvaltningens valde att närmare granska om det finns skillnader mellan vad pojkar respektive flickor tycker är viktigt för att de ska trivas i skolan, och vad som behöver förbättras. Syftet var att se om elevernas nöjdhet i brukarenkäten speglar områden de tycker är viktiga och hur de bedömer att dessa områden fungerar.

2 Metod

Urval

Under våren 2011 genomfördes fokusgrupper med 80 elever, hälften pojkar och hälften flickor. Eleverna representerade fyra skolor i kommunen, två för de yngre åldrarna och två för de äldre åldrarna. Fokusgrupperna ägde rum på skolorna, ett tillfälle per skola. Grupperna var uppdelade efter årskurs och kön, det vill säga att ur skolår 4 och 5 träffade tjänstemän från förvaltningen två tjejgrupper, en per skola och två killgrupper, en per skola. Samma tillvägagångssätt användes för fokusgrupper med skolår 8 och 9.

Tillvägagångssätt

Eleverna fick lista kännetecken för att de ska trivas i skolan utifrån frågan *vad är viktigt för att du ska trivas i skolan?*

Eleverna listade genom handuppräkningsmetoden de kännetecken de kom på utifrån formen *det är viktigt att...* När eleverna inte gemensamt kom på fler kännetecken fick de individuellt fundera över och välja ut de faktorer de ansåg vara allra viktigast för att de ska trivas på skolan. Sedan fick de en och en högt säga sina viktigaste faktorer, ingen motivering behövdes och resultaten antecknades på ett separat papper som elever inte fick se under genomgången. De faktorer som gruppen angett som allra viktigast presenterades för dem.

Avslutningsvis fick eleverna individuellt betygsätta de viktigaste faktorerna på ett papper utifrån hur de fungerar idag. En etta betydde att det fungerar dåligt och en femma att det fungerar bra. Resultaten sammanställdes och redovisades och varje grupp fick möjlighet att kommentera utfallet kort. De faktorer de angett som viktiga och som fått lägst betyg är de faktorer som fokusgruppen anser är viktigast att arbeta med.

Sammanställning av resultaten i rapporten

När samtliga fokusgruppers viktigaste faktorer sedan sammanställdes och jämfördes för att ge ett sammanvägt resultat utgick vi ifrån frågeställningen *hur matchar elevernas nöjdhet i brukarenkäten de områden de anser är viktigast enligt resultat från fokusgrupp?*

Faktorerna som eleverna angett samlades ihop under sammanfattande rubriker, till exempel *arbetsmiljö* och *rast*. Uppdelningen i det första skedet skedde även utifrån både ålder och kön, det vill säga de faktorer flickor svarat i år 4-5 och 8-9 slogs inte ihop. Det samma gällde när pojkarnas samtliga faktorer placerades in under de sammanfattande rubrikerna. Antal faktorer som angetts under respektive åldersgrupp och kön har räknats ut till procentuella andelar. Redovisas i 5.1

De allra viktigaste faktorer, som eleverna har betygsatts anges sedan som ”förbättringsområden” och ”områden som fungerar” och ett genomsnitt har räknats ut. Det har gjorts för att kunna göra mätbara och kvantitativa resultat av de kvalitativa faktorerna. Faktorer som i genomsnitt fått ett högre betyg än 2,4 har ansetts vara områden som fungerar och faktorer som fått lägre är förbättringsområden. Redovisas i 5.2 och 5.3

2.1 Avgränsning och förutsättningar

Med elevernas underlag har materialet sammanställts och ett antal avgränsningar och förutsättningar har skapats och beskrivs nedan:

- Underlaget kan inte sägas ge en representativ bild av samtliga elevers synpunkter i de kommunala skolorna, men ger en fingervisning av vilka insatser som behövs.
- Resultaten redovisas i vissa fall per åldersgrupp inom könen, efter sammanställning visade det sig tydligt att det inom könen fanns en skillnad i resultaten vad gäller viktiga faktorer baserat på ålder.
- Gruppens dynamik kan påverka vilka faktorer varje individuell elev tar upp som viktig faktor
- Eleverna har i de olika grupperna gett många liknande förslag, de har samlats ihop till en gemensam, sammanfattande faktor vid sammanställning av faktorerna.
- Aktuella frågor som är viktiga i stunden har fått stor tyngd för elever vid betygsättning, i de fall det rör sig om ett specifikt önskemål på en skola har rektor informerats och faktorn/faktorerna tas inte upp som fingervisning för förbättringsområden för de kommunala skolorna som helhet.

3 Forskning

Vi har tagit del av *Lilla Genushäftet 2.0* (Hedlin, 2010. Linnéuniversitetet) som är en sammanställning av aktuell forskning inom området. Rapporten skrevs 2004 som kursmaterial för lärarutbildningen vid Högskolan i Kalmar. 2010 genomfördes en uppdatering och revidering och Skolverket beställde den utifrån regeringsuppdraget *Jämställdhetsinsatser i skolan* (2008-2010) Nedan sammanfattas de viktigaste synpunkterna som berör pedagogers genusarbete i förskola och skola.

3.1 Definitioner - vad är genus, könsnormer och jämställdhet?

Hedlin börjar med att definiera begrepp som används när man pratar genus.

Genus

Genus syftar på de föreställningar vi har om män/manligt och kvinna/kvinnligt och ett genusperspektiv innebär därför inte fokus på kön eller att studera kön och könsskillnader. Begreppet är vetenskapligt och innebär att användandet av det förutsätter en viss kunskap om den vetenskapliga forskningen och bakgrund som finns i ordet genus.

Historikern Yvonne Hirdman definierar begreppet på följande sätt; *tidsbundna föreställningar om kvinnligt och manligt*. Hedlin skriver att dessa föreställningar får konsekvenser, att samhället i stort kommer att präglas av ett visst könsmonster; en könsordning utifrån könsnormer .

Könsnormer

Normer gör att vissa beteenden normaliseras och andra ses som icke passande. Undersökningar som gjorts visar på att vi tillskriver människor i alla åldrar olika egenskaper beroende på kön.

Hedlin menar även att vanliga vardagsuppfattningar, som föreställningen att könsnormerna har spelat ut sin roll och att män och kvinnor idag behandlas och möts likadant lägger hinder i vägen för förståelsen av genusbegreppet.

Jämställdhet

En allmän uppfattning om vad jämställdhet betyder är att ”behandla alla lika” och ”lika lön för lika arbete” Hedlin menar att det rymmer två problem, dels är det mycket svårt att behandla män och kvinnor likadant och villkoren för män och kvinnor är inte likadana.

Det är svårt att behandla män och kvinnor likadant på grund av att vi är vana att förvänta oss olika saker av män och kvinnor. Vi tolkar även deras handlingar utifrån olika tolkningsramar per automatik. Slutsatsen blir att den som förväntar sig att två personer ska agera på olika sätt inte kommer att bemöta dem på samma sätt. Hedlin skriver att en bristande insikt om detta inte gör det lättare att behandla kvinnor och män likadant.

Att säga att man behandlar alla lika kan istället bli ett könsblint förhållningssätt. Hedlin illustrerar genom ett övertydligt exempel med en manlig företagsledare som säger ”här på företaget är jämställdhet en självklar sak. På vårt företag behandlar vi alla likadant, vi gör inte skillnad på män och kvinnor, och till jul får alla en slips i julklapp” Hon menar att en sådan inställning inte har något med jämställdhet att göra.

Hedlin beskriver definitionen på jämställdhet som följande; säkerställa likvärdiga villkor mellan män och kvinnor

Balansgång – mönster och avvikelser

Problematiken med att beskriva könsmonster är att det alltid finns undantag från mönster, det vill säga i samspelet mellan människor. Mönster ger en statisk bild åt den komplexa och dynamiska verkligheten. Det handlar om en balansgång att både se och beskriva mönster, det vill säga något generellt utan att förenkla det mänskliga samspelet till ett generellt mönster. Det är likväl en balansgång att beskriva avvikelser från den generella bilden utan att avvikelserna blir förenklade till att säga att ”allt är individuellt”

3.2 Genusperspektiv i förskola och skola

Att använda ett genusperspektiv i förskola och skola innebär att studera ett sammanhang och den roll könsnormer har i elevernas samspel.

Genus och lärares arbete

Värdegrundsarbete i förskola och skola regleras i styrdokumentet. I Skollagen (2010:800) står det att jämställdhet ingår i värdegrunden och riktmärket för jämställdhet är förskolans och skolans arbete med genus, enligt läroplanerna. Det innebär att barn och elever inom verksamheten ska tillåtas att utvecklas maximalt, och inte hindras av könsspecifika krav och förväntningar, se Lpfö 98 och Lgr 11 för formuleringar kring detta.

I Lgr 11 tas genus och jämställdhet upp i många av kursplanerna. Det innebär att lärare måste ha en större kunskap och förståelse än vardagstankar och vardagsförståelse för frågorna. Det handlar även om att kunna sätta genusfrågor i ett större sammanhang, menar Hedlin.

Könsmönster och könsnormers avtryck i förskola och skola

Det mönster som är tydligt i skola är att en majoritet av lärarkåren är kvinnor, men det finns stora variationer mellan olika lärargrupper. Det är få män som arbetar inom förskola och grundskolans lägsta årskurser, men en betydligt högre andel män som arbetar som lärare med de äldre årskurserna.

Undersökningar som gjorts visar på att vi tillskriver människor i alla åldrar olika egenskaper beroende på kön. Hedlin menar att vi förväntar oss vissa saker av pojkar och andra saker av flickor. Vuxna kan i vanliga vardagssituationer påverka barn på ett subtilt och omedvetet sätt genom sina egna oreflekterade föreställningar om hur flickor och pojkar ska vara. En tonårspojke som sitter i korridoren och gråter kommer sannolikt att tolkas annorlunda än om en tjej sitter i korridoren och gråter. Vi tillskriver män och kvinnor olika egenskaper. När flickor i skolan skolkar och betar sig stökigt uppfattas och beskrivs det på ett annat sätt än pojkar som agerar på samma sätt.

Forskare visar på mönster som blivit tydliga när pedagoger på förskolan filmat sig själva. De generella mönstren är att pedagogerna tränade språk, relationer, lyhördhet och hänsynstagande mer frekvent med flickorna än med pojkarna. Pojkarna fick oftare negativa kommentarer, förmaningar och uppmaningar. Ett annat mönster var att pojkarna oftare än flickorna fick vara huvudperson och befinna sig i rollen som ledare samt att flickorna tränades i att vara hjälpfröknar och stötdämpare när pojkarna var stökiga. Just vid tillrättavisningar ser forskare att flickor och pojkar bemöts olika. En forskare fann att det var mer tillåtet för pojkar att vara högljudda och att det var ett större krav på att dela med sig bland flickorna. En studie i grundskolans lägre åldrar visade att lärare försökte inordna elever i ett traditionellt könsmönster; antingen genom att bekräfta könstypiskt beteende eller genom tillsägelse när könsnormen överträdde.

En studie av årskurs 7-9 fann att bråkighet och ett visst mått av våld från pojkar tilläts och ansågs vara något som förväntas av pojkar, men även att läraren hade svårt att avgöra när gränsen är nådd och när leken övergår till våld.

Hedlin skriver att barn tidigt lär sig egenskaper och förväntningar som knyts till att vara flicka/kvinna och pojke/man. En studie från 2000 visar att barn i sjuårsåldern har en klar bild över vad som räknas som manligt och kvinnligt. Barnen i studien definierade rätten att prioritera sig själv till män och omsorg till att vara kvinna.

Normkritiskt förhållningssätt i arbetet med genus?

Att ha ett normkritiskt förhållningssätt innebär att vara nyfiken på saker som vi är vana att ta för givet och lyfta upp dem för granskning, i det här fallet normer angående typiskt manligt och kvinnligt. För att lyfta fram könsnormer för diskussion kan följande frågeställningar diskuteras:

- Vad är det för osynliga regler som gäller för pojkar/flickor? Vilka av dem är positiva och vilka av dem begränsar?
- Finns det någon godtagbar anledning till att de normer som är positiva för flickors del inte bör uppmuntras lika mycket hos pojkar och tvärtom?
- Borde inte beteenden som ogillas betraktas som lika negativt för alla barn och ungdomar?
- Vilket syfte tjänar uppdelningen i flickor/flickigt och pojkar/pojligt?

Genom att lyfta upp och diskutera könsnormerna kan vi förändra dem, menar Hedlin. Målet med jämställdhetsarbetet i förskola och skola är att öppna upp och att ge fler möjligheter. Flickor och pojkar ska inte känna sig hindrade utifrån könsnormer.

Hedlin skriver att när det gäller jämställdhet och annat värdegrundsarbete så finns en tendens hos många att hänvisa till någon annan. Inom arbetslivet hänvisar man till skolan. Inom skolan säger lärare att de inte hinner och att värdegrundsarbetet måste starta redan i förskolan, i förskolan hänvisar man till hemmet och föräldrarna. Föräldrarna hänvisar till medias påverkan och media hänvisar till resten av samhället etc. etc. Men, poängterar Hedlin, var och en måste börja med sig själv och då kan ett normkritiskt reflekterande vara en bra start.

4 Könsskillnader i brukarundersökningen

I följande stycke presenteras de skillnader i resultat som hittats mellan flickors och pojkars skattning av nöjdhet på ett antal påståenden i brukarundersökningen.

Årskurs 5 – flickor och pojkar

Enligt brukarenkätens resultat för år 5 tycker flickor att det är roligare att gå i skolan än vad pojkar i årskurs 5 har angett i skattningen. Flickor år 5 är även mer nöjda med påståendet ”Ledningen lyssnar på elevernas synpunkter” och ”Jag har bra lärare/personal” samt ”Det finns personal som jag kan gå till och litar på”.

Resultaten från brukarundersökningen visar att pojkar år 5 är mer nöjda än flickor på ett påstående; ”Lärarna talar om för mig när jag lyckats bra”.

Årskurs 8– flickor och pojkar

Elevsvar per kön i brukarundersökningen för år 8 visar att pojkar är mer nöjda än flickor år 8 med följande påståenden: ”Jag är trygg i skolan”, ”Det är arbetsro på lektionerna”, ”Jag vet vilka mål som styr arbetet”, ”Jag vet hur det går för mig”, ”Lärarna talar om för mig när jag lyckas” samt ”Det finns alltid personal att gå till som jag litar på”.

Flickor år 8 är mer nöjda än pojkar år 8 på följande påståenden i brukarundersökningen: ”Jag lär mig viktiga saker”, ”Det är roligt i skolan”, ”Jag tar ansvar för mitt skolarbete”, ”Ledningen tar hänsyn till elevernas synpunkter” samt ”Ledningen är bra” och ”Lärarna är bra”

5 Resultat - fokusgrupper

När resultaten skulle sammanställas visade det sig att inte bara kön spelar en roll för kategoriseringar av trivselfaktorer, utan även ålder. Resultaten redovisas därav utifrån ålder och sedan utifrån skillnader och likheter i kön. Avslutningsvis presenteras de slutsatser förvaltningen kan dra, med stöd i genusforskningen av Hedlin.

5.1 Samtliga faktorer

I text och tabellform redovisas de faktorer, kvalitativt och kvantitativt, flickor och pojkar angav som viktiga för att de ska trivas i skolan.

År 4 och 5 – flickor och pojkar:

Faktor	År 4-5– flickor andel faktorer (%):	År 4-5– pojkar andel faktorer (%):
Lärare i rollen som ledare och relation till elever:	20	4
Undervisning och stöd:	23	26
Fysisk arbetsmiljö:	9	13
Kompisar och relationer inom skolan:	14	19
Rast:	16	21
Mat:	7	13
Demokrati:	9	2
Övrig personal:	-	-

När man tittar på andel faktorer flickor och pojkar i år 4-5 angett blir det tydligt att flickor har fler faktorer kring lärares ledarskap och relation till elever. Pojkar i år 4-5 anger fler faktorer kopplade till rasten.

År 8-9 – flickor och pojkar:

Faktor	År 8-9 – flickor andel faktorer (%):	År 8-9 – pojkar andel faktorer (%):
Lärare i rollen som ledare och relation till elever:	8	13
Undervisning och stöd:	32	25

Arbetsmiljö:	16	35
Kompisar och relationer inom skolan:	13	13
Rast:	11	3
Mat:	8	3
Demokrati:	5	6
Övrig personal:	5	-

Pojkar i år 8-9 nämner fler faktorer kring arbetsmiljö, när man tittar på andel faktorer. Flickor år 8-9 anger fler faktorer som gäller undervisning.

5.2 De viktigaste faktorerna

Här presenteras resultatet av de faktorer eleverna ansett är allra viktigast för att de ska trivas i skolan, utifrån en femgradig skala har de bedömt faktorerna.

År 4-5 – flickor och pojkar

Flickor

Lärare i rollen som ledare och relation till elever.

- Lärarna försöker stoppa mobbing

Undervisning och stöd.

- Man lär sig så mycket som möjligt.
- Lärarna kan förklara bra

Kompisar och relationer inom skolan.

- Kompisarna är snälla.

Rasten.

- Man inte är utanför på rasterna.
- Man har kompisar att vara med på rasterna
- Det finns rastaktiviteter för alla åldrar.

Maten.

- Maten är bra

Demokrati.

- Eleverna får vara med och bestämma.
- Alla behandlas lika.

Pojkar

Lärare i rollen som ledare och relation till elever

- Lärarna är lagom snälla och stränga

Undervisning och stöd.

- Lärarna förklarar så att man förstår.
- Lektionerna är roliga.

Kompisar och relationer inom skolan.

- Man har bra kompisar.
- Mobbing motverkas/ingen mobbing.

Maten.

- Maten är bra, god och varierad.

Demokrati.

- Man får välja vem man sitter med.

År 8-9 – flickor och pojkar

Flickor

Lärare i rollen som ledare och relation till elever.

- Lärarna är trevliga.

Undervisning och stöd.

- Undervisningen är varierad.
- Lärarna är behöriga.
- Alla får den hjälp de behöver.

Fysisk arbetsmiljö.

- Det inte är för långa arbetsdagar.

Kompisar och relationer inom skolan.

- Bra gemenskap på skolan.
- Man har bra kompisar.
- Man känner sig trygg.

Maten.

- Maten är god.

Demokrati.

- Lärarna lyssnar på eleverna.
- Rektor lyssnar på eleverna.

Pojkar

Lärare i rollen som ledare och relation till elever.

- Lärarna är trevliga.
- Lärarna är bra.

Undervisning och stöd.

- Lärarna kan förklara.
- Det inte är för långa lektioner utan rast.

Fysisk arbetsmiljö.

- Det är arbetsro.
- Dagarna inte är för långa.

Kompisar och relationer inom skolan.

- Vännerna är bra.

Rasten

- Det finns något att göra på rasterna.

Demokrati.

- Flickor och pojkar blir lika behandlade.

5.3 Elevernas nöjdhet med de viktigaste faktorerna.

Här presenteras elevernas nöjdhet i nuläget, efter att eleverna fått bedöma de allra viktigaste faktorerna på en femgradig skala. Områden som fungerar har fått ett genomsnitt som är högre än 2,4 och förbättringsområden har ett genomsnitt som är lägre än 2,4.

År 4 och 5 – flickor och pojkar**Områden som fungerar:**

Flickor år 4-5	Pojkar år 4-5
Eleverna får vara med och bestämma	Ingen mobbing/mobbing motverkas
Alla behandlas lika	Lärarna förklarar så att man förstår
Man har snälla kompisar	Lärarna är lagom snälla och stränga
Man har kompisar att vara med	Man har bra vänner
Man lär sig så mycket som möjligt	
Lärarna försöker stoppa mobbing	
Ingen är utanför	

Maten är bra	
--------------	--

Förbättringsområden:

Flickor år 4-5	Pojkar år 4-5
Att det finns rastaktiviteter för alla åldrar	Lektioner är roliga
	Maten är god och varierad
Att eleverna får vara med och bestämma	Man får välja vem man sitter med

År 8-9 – flickor och pojkar**Områden som fungerar:**

Flickor år 8-9	Pojkar år 8-9
Rektor lyssnar på eleverna	Lärarna är bra
Alla får den hjälp de behöver	Lärarna kan förklara
Bra gemenskap på skolan	Lärarna är trevliga
Lärarna lyssnar på eleverna	Vännerna är bra
Man har bra kompisar	
Man känner sig trygg	
Lärarna är trevliga	
Dagarna inte är för långa	
Lärarna är behöriga	

Förbättringsområden:

Flickor år 8-9	Pojkar år 8-9
Maten är god	Alla blir lika behandlade
Undervisningen är varierad	Att det finns något att göra på rasterna
	Att det är arbetsro
	Att det inte är för långa dagar
	Att det inte är för långa lektioner utan rast

6 Slutsatser

6.1 Könsskillnader i brukarenkät och fokusgrupper

Brükarenkäten visar elevernas nöjdhet inom frågeområden som utgår från läroplanens mål. Av resultaten går inte att avgöra vilka faktorer eleverna tycker är viktiga för att de ska trivas i skolan. Fokusgrupperna inriktades därför på att fånga upp just viktigheten, och se om elevernas nöjdhet avspeglar det de anser är de mest betydelsefulla aspekterna för en bra skolgång. Nedan redovisas några av de frågeområden där könen skilde sig åt i enkäten, och den eventuella kopplingen till resultatet av fokusgrupperna.

I fokusgruppernas något vidare grepp om trivsel diskuterades även områden som inte omfattas av läroplanerna, och därför inte ingår i enkäten. Dessa aspekter är ändå viktiga att fånga, eftersom de kan vara avgörande för elevens totala nöjdhet med sin skolsituation. Inom de områden som eleverna lyfte fram som särskilt viktiga, fick de i fokusgrupperna även skatta sin nöjdhet med nuläget. Sådana aspekter redovisas i detta avsnitt med betoning på skillnader i resultaten mellan könen. Beträffande just dessa aspekter går det därför i vissa fall att jämföra elevernas nöjdhet i enkät respektive fokusgrupp.

Flickorna instämde i enkäten i högre grad i påståendet ”Ledningen tar hänsyn till elevernas synpunkter”. I fokusgrupperna tog flickorna upp aspekter som att eleverna får vara med och bestämma, att rektor lyssnar på eleverna samt att alla behandlas lika som viktiga för trivseln. Flickorna skattade nuläget inom dessa områden som gott. De var också generellt nöjda med schemat (lektionernas och dagarnas längd). Pojkarna tog i fokusgrupperna upp färre aspekter som berör skolans ledning, och de bedömde faktorer som berör likabehandling som mindre fungerande än flickorna. De var även mindre nöjda med andra aspekter på elevinflytande, såsom schemaläggning och elevernas möjlighet att påverka placering i klassrummet.

Flickorna är mer nöjda än pojkarna i enkäten när det gäller det generella påståendet ”Lärarna är bra”. Flickornas enkätresultat var även högre när det gällde påståendet ”Jag lär mig viktiga saker i skolan”. De äldre flickorna la i fokusgrupperna stort fokus på läraren som pedagog och på undervisningens innehåll. De var nöjda med nuläget beträffande möjligheten att få hjälp, att lära sig så mycket som möjligt i skolan och lärarnas kompetens, men mindre nöjda med variationen i undervisningen. Pojkarna tog upp färre faktorer kring undervisningens innehåll och valde inte dessa som de mest prioriterade.

Enkätresultatet skiljer sig åt mellan åldrarna i fråga om påståendet ”Det finns alltid personal som jag kan gå till och som jag litar på” – i skolår fem skattar flickorna detta påstående högre än pojkarna, men i skolår åtta är det tvärtom. I fokusgrupperna betonar de yngre flickorna relationen till de vuxna betydligt mer än andra grupper. De lyfter fram behovet av någon som tröstar och lyssnar, förstår elevernas utveckling och bryr sig om alla elever. Även de äldre flickorna lyfter fram som en viktig trivsselfaktor att lärarna är trevliga. De äldre flickorna är också den enda som nämner relationen till andra personalgrupper i skolan, exempelvis vikten av en bra kurator och skolsköterska.

I brukarenkäten instämmer pojkarna i båda åldergrupperna i högre grad än flickorna i påståendet ”Lärarna talar om för mig när jag lyckas”. För de äldre eleverna gäller detta även påståendena ”Jag vet hur det går för mig i skolan” och ”Jag vet vilka mål som styr arbetet”. I fokusgrupperna lyfte pojkarna som viktiga trivselaspekter att lärarna kan förklara så att eleverna förstår. Pojkarna skattade denna och liknande aspekter som väl fungerande idag. Även flickor nämnde liknande faktorer, men skattade inte dessa som de viktigaste och betygsatte därför inte nuläget.

Påståendet ”Jag tar ansvar för mitt skolarbete” skattas högre i enkäten av flickorna i skolår 8. Några faktorer som direkt anknyter till detta område lyftes inte i fokusgrupperna, vilket kanske är förklarligt då frågan *Vad är viktigt för att du ska trivas i skolan?* snarare inbjuder till svar som ligger utanför den egna personen än resonemang kring eget ansvarstagande som elev.

I enkäten syns inga könsskillnader i svaren när det gäller skolans antimobbningsarbete. Pojkarna i skolår åtta instämmer dock i högre grad än flickorna i påståendena ”Jag är trygg i skolan” och ”Det är arbetsro på lektionerna”. Beträffande trygghetsaspekter och mobbningsfrågor är alla elever i fokusgrupperna nöjda med skolans arbete och nuläget, och inga könsskillnader syns.

Utöver de aspekter som brukarenkäten belyser med utgångspunkt i läroplanens målområden, lyfter fokusgrupperna tydligt fram ett antal viktiga områden för elevernas trivsel i skolan. Det är framför allt fyra områden som betonas; vikten av goda kamratrelationer, fungerande rastverksamhet, god mat samt en god fysisk arbetsmiljö. Inom dessa områden syns några av de största skillnaderna mellan grupperna. De yngre pojkarna lägger mycket stort fokus vid rasterna jämfört med de andra grupperna, men frågan är delvis åldersrelaterad, då även de yngre flickorna anser att den är viktig. Nöjdheten med rastaktiviteterna är generellt ganska låg, men lägre hos flickorna. De äldre pojkarna lyfter många aspekter på den fysiska arbetsmiljön, och är generellt inte särskilt nöjda med den. Maten är genomgående viktig för alla grupper, och nöjdheten är relativt låg.

Kamratrelationerna är likaså viktiga för alla grupper, men här är eleverna generellt mycket nöjda.

I båda ålderskategorierna instämmer flickorna i högre grad i brukarenkätens påstående ”Det är roligt i skolan”, och i skolår fem gäller detta även skattningen av i vilken utsträckning eleverna är nöjda med sin skola och deras benägenhet att rekommendera sin skola till någon kamrat. Det är svårt att i fokusgrupperna fånga vad denna allmänna nöjdhet beror på, men en förklaring kan vara att flickorna generellt är mer nöjda med sina egna högst prioriterade områden. De har alltså i större utsträckning skattat nuläget inom de faktorer de själva valt ut som viktigast högt. Här skiljer det sig mellan könen i båda åldersgrupperna, och särskilt skiljer de äldre pojkarna ut sig från övriga grupper som betydligt mindre nöjda med sina prioriterade områden.

6.2 Analys och frågor att arbeta vidare med

Enligt genusforskningen är vi alla färgade av våra föreställningar och förväntningar på de olika könen utifrån de rådande könsnormerna. När det gäller skolelever finns en generell bild av snälla flickor och stökiga pojkar, liksom av flickor som mer relationsinriktade och pojkar som mer aktivitetsinriktade. Könsnormen säger oss att flickor är mer studiemotiverade än pojkarna, men forskning visar även att flickor oftare känner sig stressade över skolarbetet. Pojkar upplever å andra sidan i högre grad ett grupstryck som vänder sig mot ett alltför starkt engagemang i skolframgång. Dessa föreställningar bekräftas delvis i enkätsvar och fokusgrupper, vilket leder till ytterligare frågor kring vad skillnaderna beror på och hur skolorna ska möta dem.

De två olika mätmetoder som här sammanvägts är olika på flera sätt. Dels mäter brukarenkäten endast nöjdheten, inte viktigheten, medan fokusgrupperna fokuserat mest på just viktighet, men även haft inslag av nöjdhetsmätning. Dels fylls brukarenkäten i enskilt, medan fokusgrupperna är just grupper. Det tryck som finns på individen att svara upp mot könsnormer bör därför vara större i fokusgruppen än i enkäten. Då normerna enligt forskningen i stor grad integreras i oss själva, är det dock svårt att avgöra hur individen bildat sina uppfattningar.

Några av dessa frågor, som kanske framför allt måste analyseras ute i skolorna är:

- I enlighet med mångas föreställningar och rådande könsnormer visar våra undersökningar att flickor (framför allt de yngre) är mycket relationsinriktade. Är detta en styrka hos flickorna eller ett tecken på bristande självständighet? Vad innebär det för skillnader i kontakten med de vuxna på skolan, om flickorna i högre utsträckning än pojkarna försöker skapa individuella relationer?
- Äldre flickor lägger stort fokus på lärandet och sina resultat och anser sig i hög grad ta eget ansvar för sin skolgång. Hur ska skolan möta flickorna i deras ambition, utan att öka deras stress? Och hur möter man pojkarna

som eventuellt inte har samma behov av stöd för att hantera skolans krav, men inte heller samma ”driv” och ambitionsnivå?

- Att pojkarna i högre utsträckning anser sig få feedback och veta hur det går för dem i skolan, beror det på att flickorna är mer oroliga över sina resultat och därmed mindre nöjda med den feedback de får – eller får flickor mindre feedback av läraren när de lyckas?
- Flickorna lägger större vikt vid relationen till skolans ledning, och är också mer nöjda med det gensvar och inflytande de får därifrån. Söker de mer kontakt än pojkarna, eller tolkas deras kontaktförsök olika? Finns det en risk att personal och ledning ser pojkar som klagar och flickor som resonerar?
- Pojkarna lägger stort fokus på rasterna när de talar om viktiga trivselaspekter. Hur möter skolan detta? Samtidigt är flickorna mindre nöjda med rastverksamheten, vilket också borde leda till en analys av vilka aktiviteter som erbjuds.
- De äldre pojkarna lägger stor vikt vid den fysiska arbetsmiljön. Hur fångar skolan upp deras önskemål och möter dem?
- Varför är de äldre pojkarna tryggare och mer nöjda mer arbetsron än flickor i samma ålder? Ligger skillnaden i elevernas förväntningar eller i vad skolan gör för att möta de olika gruppernas behov?
- Flickor tycker generellt att det är roligare i skolan än pojkarna. Beror det på att skolan är bättre på att svara mot deras fokusområden (relationer och lärande) än mot pojkarnas (raster och arbetsmiljö)? Eller beror skillnaden på normen att det är mer accepterat för en flicka att trivas i skolan? I så fall sitter normen så djupt rotad redan i unga människor att det påverkar deras mening även när de svarar enskilt på en enkät.

Som forskningssammanställningen visat, är ett av de största hoten mot ett verkligt jämställdhetsarbete föreställningen om att vi redan är framme. Vår förhoppning är att denna rapport ska hjälpa utvecklingsarbetet på Tyresö kommuns skolor en bit på vägen när det gäller att inse att mycket fortfarande finns att upptäcka, utforska, analysera och arbeta vidare med. Alla är vi överens om att vi vill ha en skola för alla, där alla får visa sitt bästa jag och utvecklas maximalt. Då behöver skolan se över sina arbetsätt och fundera både över hur man ska möta de skillnader som finns mellan könen och – kanske allra viktigast – hur man ska arbeta för att ge eleverna möjlighet att utvecklas utan att hindras av outtalade förväntningar och krav utifrån genus.